

Kütüphanenin Tözü: Tarih Öncesi Dönemde Bilgi

Substance Of Library: Knowledge In Prehistory

Hasan S. Keseroğlu*

“Tarih öncesi insanlar, sözle iletişim kurabilmişlerdi.
Fakat kuşkusuz her yeni kuşak; kaynak gösterecek
yazılı kayıtlar olmaksızın, bilgi edinebildiği hızla
kaybolduğundan, esas olarak hep aynı çizgiden başladı.”
(Day, 2004,5).

Öz

Bu çalışmanın amacı, kütüphanenin kendisinde olan, değişmeden günümüze gelen ilk temel maddesi; archesi (tözü) nedir? sorusuna karşılık arama üstüne kuruludur. Soruya karşılık olarak belirlenen ‘bilgi’ nin tarih öncesi dönemdeki durumu; yazı/tarih öncesi dönemlerde ilkel/yaban (efsane temelli) toplulukların bilgiyi üretilip, sonraki kuşaklara aktarması ele alınırken; çalışmanın varsayımı, kütüphane/yazı/tarih öncesinde bilgi vardı ve bilginin öncelikli ve ağırlıklı sahipleri ve denetleyicileri büyücülerdi, biçiminde belirlenmiştir. Bilimsel gelişme büyü, din, akıl aşamalarını içerir. Büyü döneminde yazı yoktur ama, günümüz bilimsel disiplinlerin özelliklerini yansıtacak nitelikte bilgi, özellikle de sınıflama konusunda önemli gelişmeler vardır. Ayrıca tarih öncesi dönemde, büyü kavram olarak bilgiyi, büyücü bilgili olan / bilge olanı içeren anlamlarla çıkar karşımıza. Yoksa, yazının bulgulanmasıyla tabletlerin hızla üretilmeye başlamasını açıklamak olanaklı değildir.

Anahtar Sözcükler: Tarih Öncesi Bilgi, Büyü ve Bilgi, Tarih Öncesi Sınıflama

Abstract

The purpose of this work is based on seeking an answer to the question what the primal substance of the library, its arch is. While considering the prehistoric situation of “knowledge” emerging as an answer to that question and the production of knowledge and its transfer to next generations by primitive (legend based) groups in prehistoric times, the hypothesis of the work is that knowledge existed in prehistoric times and its prior and main owners and controllers were magicians. Scientific development covers the phases of magic, religion and mind. During prehistoric times of magic there was no writing but knowledge reflecting characteristics of scientific disciplines of nowadays and especially important developments in the field of classification are to be observed. Besides, in prehistoric times the meaning of magic covers the concept of knowledge and the meaning of magician covers the concept of the one who knows, who is wise. The other way, it would be impossible to explain the rush production tablets with the invention of writing.

Keywords: Magic, Knowledge, Prehistoric Knowledge, Information, Writing

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Öğretim Üyesi (hkesero@istanbul.edu.tr)

Kavram

Kütüphane bize doğanın bir armağanı değil! Kutsal kitaplarda da yeri yok. Onu insan tasarlıyor ve yaratıyor. Kütüphane insanlık tarihinin son beş bin yılıyla birlikte var. Kütüphane kurma girişimi yazının bulgulanmasıyla başlıyor. Çünkü kütüphanenin varoluşunda ya da en ilkel biçiminde “bilgi taşıyan belge” var. Kütüphane belgesi de yazıyla ortaya çıkmış; ‘kütüphane’ ‘tarih’ ile var olmuştur. Ancak kütüphanenin somut nesnesi ilkin taş, kil, ağaç kabuğu, yaprak, deri, papirüs, parşömen, kumaş, kağıt vb. gibi bilgi işlenebilen malzeme olurken; soyut nesnesi ‘yazı’ ile sınırlanmıştır. Başka bir deyişle; kütüphanenin kendinde olan ve değişmeden günümüze gelen ilk temel maddesi, archesi (tözü) nedir? başka bir soruyla kütüphaneyi kütüphane yapan ana madde nedir’e karşılık verilirken, yine ‘yazı’ ile sınırlı kalınmıştır! Soyut imler dizisi olan yazı ve onun sözcüklerle bir anlama dönüşmesi de “okuma”yı doğurmuştur. Kütüphane okunan belgelerin bulunduğu ve bu belgelerin okunduğu yer olarak algılanmaya gelmiştir.

Yazının unutmama, unutulmama, anımsatma, anımsanma, bir sonraki kuşaklara aktarma gibi özelliklerini tetikleyen şey ise, kütüphanenin ilk maddesi, başka bir söyleyişle ‘töz’ü *bilgidir*, diyebiliriz. “Unutulması istenmeyen”, “unutulmaması istenen”, “anımsatılan”, “sonraki kuşaklara ulaşılması istenen”ler birer bilgidir. Bundan dolayı kütüphane belgesi olarak yazılı belge her zaman bir ‘bilgi taşıyıcı’ özelliği göstermiştir. Ancak insanın tarihine bakıldığında ‘bilgi’ yazıdan çok önce kullanılabilen, aktarılabilen bir özellikte karşımıza çıkmaktadır. O zaman “kütüphanenin kuramsal kökeni”; ‘yazı’ ya da ‘tarih öncesi’ bilgi irdelenerek araştırılabilir mi? sorusuyla yönümüzü belirleyebiliriz!

Tarih yazıyla başlar ve yazının tarihi insanlık tarihi ile karşılaştırıldığında; insanlığın ilk kullandığı eltaşı, balta gibi teknolojilerin 1 milyon yıl, ok, yay, zıpkın gibi teknoloji kullanımlarının 30 ile 50.000 yıl arasında sürdüğü (Kongar, 1982,40) düşünüldüğünde, yazının tarihi insanlık tarihi yanında çok güdük kalmaktadır. Bu yaklaşım, insanlık tarihi açısından incitici olarak algılanmalıdır! Çünkü insanın doğa karşısındaki gücü, beden yapısı, tüysüz, derisiz, koşma becerisi yüksek olmayan, çok iyi yüzemeyen, uçamayan, derisinin altında yağ depolayıp soğuğa karşı kendini koruyamayan zavallı bir çıplak varlık oluşu; diğer

canlılardan ayırımı bir özelliğini geliştirir: Konuşur, dener ve edindiği deneyimleri gelen kuşaklara aktarır.

Bir başka açıklamayla; “.. 20 yılın ortalama bir kuşak olduğunu düşünelim. Böyle bir oranlamada, 3 milyon yılda 150.000 kuşak olacaktır. Oysa Amerika Birleşik Devletleri Kurulduğundan beri yalnızca 10 kuşak geçmiştir. 20 kuşak öncesi bizi Kristof Kolomb’tan önceki döneme götürür; 100 kuşak önce Jül Sezar yaşıyordu; 150 kuşak önceyse Davut İsrail kralıydı; 250 kuşak öncesi yazılı tarihin başlangıcıdır. Yazılı tarih başlamadan önce 149.750 kuşak geçmişti. Siz atalarınız olan *australopithecuslar*’dan yalnızca yaklaşık 150.000 kuşak sonrasınız.”(Braidwood; 1995:13) İnsanın varoluşu ve varlığını günümüze taşımasını son iki yüz elli kuşakla sınırlamak; bir bilim disiplini olarak bilgi ve belge yönetiminin temellerine eğilme tembelliği yanında kendi geçmişini yadsımak anlamı da taşıyacağını düşünüyorum.

Sözcüklere yüklenen anlamın biçimsel durumu, zamanla soyutlanması yazıyı oluşturuyor. Her söz, sözcük bir şeyi dile getiriyor; bir anlam içeriyor. İnsan yazıyı bulgulamadan önce de bilgi üretiyor ve kullanıyordu. İnsanın ilk yerleşik düzene geçişiyle birlikte bir dili, bu dille kurduğu iletişimde günlük yaşama ilişkin yapıp etmeler üstüne bir bilgidir söz etmek olanaklıdır. Bu ilkel bilgi kaçınılmaz olarak toprağın ne zaman sürülüp, tohumun ne zaman atılacağı, yağmur, kar yağması gibi doğal olaylar karşısında ne gibi önlemler alınacağı üstüne günlük yaşamla bağlantılı bilgileri içermektedir. Ancak bir diş ağrısı ya da yılan sokması durumunda ne tür önlemlerin alınacağı bilgisi; üstün olan güce sığınma gereksinimi daha üstün bilgiyi, beceriyi gerekli kılmıştır. En önemlisi de “üstün” nitelikte değerlendirilen bilginin bir kutsallık, bilinmeyene yönelen bilgi oluşu ve kutsallığı tasarlayışı ile yansır. “Her ilkel toplulukta, birbirinden net olarak ayırt edilebilen iki alan bulunmuştur, kutsal alan ve dünyevi alan; başka sözcüklerle söyleyecek olursak büyü ve din alanı, bilim alanı.” (Malinowski;2000:7)

“Tarih Sumerle başlar”, yaklaşımı, yazıya yüklenen **kutsallık** niteliğinin örtük bir yansımasıdır. Tarihi yazı ile başlatma belirlemesi, “insanın tarihi” değil, insan düşüncesinin oluşturduğu bir disiplin olarak “tarih”i gösterir. İnsanların iletişim kanalı da kullandıkları dildir. İşte henüz yazının bulgulanmadığı bu dönemde, ilk kez, “doğadaki genel ilişkiler hakkında çok ince bir anlayışa sahip...gerçekleştirdikleri işlemler, bazen hatalı da olsa, çeşitli maddeler hakkında deneme ve gözleme dayalı bir takım bilgilerin toplanmasını

sağlayan” (Ronan:2003;6) büyücüler vardı. “Örneğin, iksirlerin bileşimine giren maddeler, önceleri sihirli özelliklere sahip oldukları için seçilmiş olabilirdi; ancak zamanla başarılar veya başarısızlıklar, hangilerinin gerçekten etkili, hangilerinin etkisiz olduğunu gösterecekti. Yavaş yavaş, pratik bilgiler bir araya toplanacak, bu bilgiler tecrübenin ışığı altında kullanılacak veya yorumlanacaktı. Öyle ki zamanla, büyücü deney yapan araştırmacılar soyunda ilk sırayı aldı ve ilk bilim adamının atası oldu” (Ronan; 2003:6)

Büyücü, ilk bilgiyi kullanan, sınavan, deneyen, bilgisine yenisini ekleyen kişiydi. Ancak, büyücü, yalnız dua eden, büyü yapan, iksir hazırlayan(Ronan; 2003:6) değil, aynı zamanda özel durumlarda (törenlerde) dans eden, ses ve çalgı müziği yapan, yüz kaslarını kullanarak, karnından sesler çıkararak taklitler yapan (And:1974;24)dır da. Değişik bir deyişle büyücü aynı zamanda iyi bir oyuncudur. Çünkü “oyun sözcüğünün çeşitli anlamları düşünüldüğünde, bunların hemen pek çoğu şamanın büyüsel törenindeki çeşitli öğelerde içerildiği görülür.” (And:1974;25).

Büyü, sözcük olarak “Uygur metinlerinde hikmet, hakim, doğaüstü güç, *bügü biliglig*, hikmetli,bilgili anlamlarına geliyor. Ayrıca Uygur hükümdarlarına verilen bir unvan. III. Uygur hükümdarı (759-780) *bügü Kahn* diye anılırdı. Aynı hükümdar bir de *tengri ilig*, *bilge kagan* ve *tengriken* ünvanlarıyla geçer. Böylece *bügü* = *tengri*, *bilge* = *tengriken* birbirine eşit oluyor” (And:1974;26). “Anlam bilim bakımından bil- kökünden türetilen sözcükler Uygurcada *bügü* ile eş anlamlıdır: *Bilge* [= hikmet], *bilig* [=bilgi, doğaüstü güç, bilgi, bilinç] gibi. (And:1974;28-29). Bilgi, Uygurlularda ve Orta Asya’da büyü, doğaüstü güç, oyun oynayan biçiminde nitelendiriliyor.

Aynı yaklaşım Orta Doğu’da toplumsal gelişme, doğal olayların sağlam bilgiler üstünde açıklanmaya başlanmasıyla büyü yavaş yavaş gözden düşer, büyücü de yerini güçlü bir rahip sınıfa bırakır. (Ronan; 2003:7). Eski Yunan da ise; bilgi kavramı; Pytagoras’ı eleştiren Herakleitos’ta, şu sözlerle ilginç bir biçimde kendini ortaya koyar: “ çok-şey bilme yani oyun etme – Çok-şey-bilme akıllı olmağı öğretmez” (Kranz; 1994;43). Özetlersek gerek felsefenin başlangıcında gerek Orta Asya’da bilgili olmak oynamak, bilmek, büyücülük ile eşdeğerde algılanılmakta; büyü bilgi ile eşanlamda kullanılmaktadır.

“ ‘insan doğası’ kavramını şu gerçeklikle belirleyebiliriz: Hangi kültür tipine ait olursa olsun her insan yaşadığı sürece yemek yemeye, soluk almaya, uyumaya, üremeye ve yararsız maddeleri organizmadan atmaya muhtaçtır. / Yani insan doğası deyince, insan

soluk almak, uyumak, dinlenmek, beslenmek, dışkılamak ve üremek zorunda olduğu sürece her kültüre ve her bireye dayatılan biyolojik zoru anlıyoruz. Temel ihtiyaçlar kavramını bireyin ve grubun hayatta kalabilmesi için sağlanması gereken biyolojik koşullar ve ortam koşulları diye tanımlayabiliriz. Gerçekte her ikisinin hayatta kalabilmesi de kültürün isteklerinin yerine gelmesi için zorunlu olan asgari bir sağlığın ve yaşam enerjisinin korunmasını gerektirir; ayrıca halkın ilerleyen bir biçimde tükenmesini önlemeye yetecek asgari bir üye sayısının da korunması gerekir.” (Malinowski;1992:95)

Büyü

“Bilim tarihini ve teorisini, büyü ile karşı karşıya gelmeden tartışmak mümkün değildir. Büyü, yalnızca belirli kişiler tarafından anlaşılabilen gizli bilgiler ile ruhlara olan inançların karışımından meydana gelmiş olan dünyaya bir çeşit bakış tarzıydı” (Ronan;2003:5-6)

Büyünün tarihsel kökeninde, ilkel topluluk ya da halklara bakıldıkta; “ne kadar ilkel olursa olsun, dinsiz ve büyüsüz halk yoktur.” (Malinowski; 2000:7) genel geçer yaklaşımına varılmaktadır. “Büyü gizlidir, erginleme törenleriyle öğretilir ve kalıtsal ardıllara ya da özenle seçilmiş kişilere bırakılır.” (Malinowski; 2000:10).

İlkel toplulukların ya da ‘yazı’yı kullanmayan toplulukların, “tarımda başarılı olmalarının nedeni, - Fazlasıyla elverişli olan doğal koşulları bir yana bırakırsak – toprağın özelliklerine ve ekilip biçilen çeşitli bitkilere değin kapsamlı bir bilgiye sahip olmaları, bu iki etkenin karşılıklı uygunluğu, her şeyden önce de doğru ve sıkı bir çalışmanın önemini kavramış olmalarıdır... İlkeller için büyüünün, fidanlığın vazgeçilmez olduğuna kuşku yoktur. Büyü olmasaydı neler olacağını kimse kesin olarak söyleyemez; çünkü aşağı yukarı otuz yıl süren Avrupa egemenliğine ve misyonerliğe, yüzyılı aşkın zamandır beyaz tüccarlarla kurulan ilişkiye rağmen, şimdiye dek bir yerlinin tek bir fidesi bile ayinsiz dikilmemiştir.” (Malinowski; 2000:20). “Eğer çiti yıkılmış, ürünü telef olmuş, kurumuş ya da su altında kalmışsa, büyüde değil, bilgisi ve aklını kullanıp çalışarak çareler arar.” (Malinowski; 2000:21). Anlaşılacağı gibi büyü günlük yaşamın doğal ve ayrılmaz bir parçasıdır. Çünkü, Levi-Strauss’un aşağıda belirttiği gibi, büyü insan eylemlerinin doğallaştırılmasıdır.

“... büyü dizgesi tümüyle insanın doğal gerekirciliğini bütünlemek ya da akışını değiştirmek yoluyla ona el atabileceği inancına dayanıyorsa, bunu biraz daha çok ya da biraz daha az yapması fazla bir önem taşımaz: hile büyüyle aynı özendir ve, doğrusunu söylemek gerekirse, büyücü hiçbir zaman <hile> yapmaz. Kuramıyla uygulaması arasındaki fark, öz farkı değil, derece farkıdır. / İkinci olarak ... büyü ile dinin bağıntıları sorunu. Çünkü bir anlamda dinin doğa yasalarının insanlaştırılması, büyününse insan eylemlerinin doğallaştırılması – kimi insan eylemlerinin fizik gerekirciliğinin bütünleyici parçasıymış gibi ele alınması – olduğu söylenebilirse, burada bir seçeneğin öğeleri ya da evrimin aşamaları söz konusu değildir. Doğanın insan biçimselliği (din buna dayanır) ve insanın doğa biçimselliği (büyüyü bununla açıklarız), her zaman için verilmiş olan ve yalnızca dozajı değişen iki bileşen oluşturur.” (Levi-Strauss;1984:237)

Büyü, efsane temelli toplumların günlük yaşamlarının bir parçası durumundadır. Büyü olmadan bir toplumu düşünmek olanaklı değildir. Büyüyü yaşatan, törenlerde kullanan büyücü ise, bilgi donanımı en geniş, bilgiyi sınavıp, deneyen kişisidir.

Günlük yapıp etmeler, sınama, denemeler, yanılma yeniden denemeler; insanın bilgiye bağımlılığının en belirgin özelliği olagelmıştır. Çünkü elde edilen sonuç gerekli olanın daha uygun koşullarda belirlenmesidir. Gerekli olanın belirlenmesi; benzerlerinden ayırıcı özelliği taşımasını zorunlu kılar. O nesnenin bir adının, bu adın da diğerlerinden ayırıcı olması gerekir. Bu eylem de bir biçimde gruplandırma eylemine, sınıflamaya götürecektir.

Sınıflama

Bilgi ve belge yönetimi alanının en temel özellikleri, olmazsa olmazları başında; ilk kütüphane ve arşiv örnekleri de ele alındıkta, sınıflama çalışmaları gelir. Hemen her bilim, felsefe konu alanıyla ilgili çalışma yapanların sınıflama yaptıklarını gözleriz. Bilgi ve belge yönetimi alanında ise, düzenlenen dermeye bağlı sınıflama sistemleri oluşturulur.. Benzer yaklaşımı; üstelik kendilerini “zorlu sınıflamacılar olarak da gören.” (Levi Strauss;1984:27) ilkel topluluklar da görme olanağına sahibiz. Bu konuda ilkelerin sınıflama konusundaki yaklaşımlarını aşağıda birkaç örnekte görebiliriz.

Sınıflama yapabilmek için, öncelikle sınıflandırılacak şey ya da sınıflama yapılacak alanda adlandırılmış öğelerin bulunması gerekir. Bu konuda, adlandırmada ilkelerin çok büyük, dahası “olağanüstü” bir beceriye sahip olduklarını söyleyebiliriz: “Örneğin Tiwi’lerde her kişinin ortalama üç adı vardır. Erkekler 35 yaşına kadar evlenemezler ve doğan çocuklarına daha önce verilmemiş adlar verirler ve yalnız babanın verdiği adlar geçerlidir. Ta ki babalarının ölümüyle annelerinin yeni bir eşi olana kadar da bu geçerlidir. Yeni baba da hem kendinden olacak hem de eşiyle gelen çocuklarına yeni adlar vermek durumundadır.(Levi Strauss;1984:217-218)

Kişilere ad verilirken hem o gün kullanılmayan hem de daha önce kullanılmamış olması yönündeki çaba, topluluğun “kavram”, “ad” üretmede becerisini yeterince yansıttık niteliktedir. Ayrıca bu adlandırma yalnız kişi adları ile de sınırlı değil, bitki ve hayvanlar için de geçerlidir.

“Hemen hemen bütün adamlar [cücezciler], en az 450 bitkinin, 75 kuşun, neredeyse bütün yılan, balık, böcek ve memelilerin, hatta 20 karınca türünün özgül ve betimsel adlarını büyük bir kolaylıkla sayarlar (aynı zamanda, yenilebilir 45 mantar türü ve, teknoloji düzleminde, birbirinden farklı 50 ok tipi) ...her iki cinsten büyücü-hekimler olan ve sanatlarını yapmak için sürekli olarak bitki kullanan mananambal’ların bitki bilgisiyse, tam anlamıyla şaşkınlık vericidir.” (R.B.Fox’tan aktaran Levi-Strauss;1984:27)

“Yapıtında kimi Kuzey Rodezya topluluklarınca kullanılan 300’e yakın şifalı ya da zehirli bitki tür ve çeşidini betimleyen bir uzmanın tepkisiyse.../ “Balovale ya da komşu bölgelerin insanların ilaç ve zehirlerinden söz etmeye çabucak yanaşmıvermeleri her zaman şaşırtmıştır beni. Yöntemlerine gösterdiğim ilgi koltuklarını mı kabartıyordu? Konuşmalarımızı meslektaşlar arasında bir bilgi alışverişi olarak mı değerlendiriyorlardı? Yoksa bilgilerini gözler önüne sermek mi istiyorlardı? Tutumları hangi nedenden kaynaklanırsa kaynaklansın, hiçbir zaman nazlandıkları olmazdı. Luchazi adında garip bir yaşlı adamı anımsıyorum, kucak kucak kuru yapraklar ve kökler getirir, bana bunların bütün kullanımlarını anlatmak isterdi. Kökçü mü yoksa büyücü müydü? Hiçbir zaman çözemedim bu gizemi, ama Afrika ruhbilimine ilişkin bilgisine ve benzerlerinin hastalıklarını iyileştirmedeki ustalığına hiçbir zaman erişemeyeceğimi üzüntüyle görüyorum: Benim tıp bilgimle onun yetenekleri birleşseydi, çok yararlı bir bileşim çıkardı ortaya” (Gilges’dan aktaran Levi-Strauss; 1984: 29-30)

“Sınıflandırmanın her türlü karışıklıktan üstündür; duyulur, yani elle tutulur, gözle görülür özellikler düzeyinde bir sınıflandırma bile ussal bir düzen yolunda bir aşamadır.” (Levi-Strauss; 1984: 37-39) “Kendilerini ‘zorlu sınıflandırmacılar’ olarak niteleyen yerli Navaho’lar, canlı varlıkları konuşma yetenekleri bulunup bulunmamasına göre iki ulama ayırırlar. Konuşmayan varlıklar hayvanlarla, bitkileri kapsar. Hayvanlar üç öbeğe ayrılır: ‘koşanlar’, ‘uçanlar’, ‘sürünenler’; her öbek de ikili bir bölmeye uğrar: bir yandan ‘kara yolcuları’ ile ‘su yolcuları’, öbür yandan ‘gündüz yolcuları’ ile ‘gece yolcuları’ arasında” (Levi-Strauss;1984:60)

İlkelerin sınıflama konusundaki gerçekçi tutumları; 20’inci yüzyılın ünlü bilimcilerinden Carl von Linné ile karşılaştırılabilmektedir: “...bitkilerle hayvanların ve bunlardan elde edilen besin ve hammaddelerin dağılımının Linné’nin yalın sınıflandırmasıyla belirli bir benzerlik sunduğunu söylemek hiç de aşırı olmaz.” (Levi-Strauss;1984:67) Dahası; “yerli sınıflandırmaları yalnızca yöntemli olmakla ve sağlam bir biçimde kurulmuş bir kuramsal bilgiye dayanmakla kalmaz. Biçimsel açıdan, hayvanbilim ve bitkibilimin hala kullanageldikleri sınıflandırmalarla karşılaştırılabilecek bir durumda buldukları da olur.” (Levi-Strauss;1984:65). En önemlisi de, ilkelerin sınıflama işlemi yakaladıkları ya da evcilleştirilmiş hayvanlarla sınırlı kalmadı, evcilleştirilmeyen hayvanları da sınıflandırdılar. (Ronan; 2003: 10). Bu veriler ışığında efsane temelli toplumların, günlük gereksinim ve yaşamları sürdürme yönünde düşünmenin ötesinde bir yol izlediklerini; çok yönlü bir tutum içinde olduklarını söyleyebiliriz.

Sınıflama düşünme, bilgilenme, akıl yürütme, benzer ve ayrı olanları gruplandırma eylemlerini içerir. Sınıflama yapabilmek için bilmek, anlamak, gerçekten gözlemek, denemek gerekir. “Aklın düzenli ve anlamlı ürünler ortaya koyabilmesi için, kullandığı malzemenin tanımlanması ve bu anlamda da sınıflanması gerekmektedir.Sınıflamayla birlikte her nesne anlam kazanmaktadır.Düşünce sürecinde ilk işlem olan anlamlandırma ve adlandırmayla birlikte sınıflama da yer alır” (Bıçak,2004,45).

İlkel insanın yazıyı bulgulamadan kullandığı ya da kullanmadığı (zehirli) bitkileri, hayvanları sınıflama yoluna gitmesi; bilgiyi düzenleme girişimlerinin ilk örneği sayılabilir. Çünkü, sınıflama yoluyla adlandırılan bitki ya da hayvan; insanın doğa karşısındaki gücünü, yaşama düzenini yansıtmaktadır. Yapılan sınıflama/gruplandırma eylemi aynı zamanda “bilgi”yi ilk kez düzenleme çabasıdır da.

Bilgi

Efsane temelli toplumda insanı şu tümceyle betimleyebiliriz: “Her insan bir aileye, bir dine, bir bilgi sistemine doğar.” (Malinowski;1992:73)

Platon mektubunda, “bilgi erkter” diyor: “Bilgelikle erk, doğa yasalarınca hep birleşirler; hep birbirinin ardı sıra gider, birbirini arar, hep bir araya gelirler.” (Platon, 1999,16) Önceki düşünürler gibi yeni ütöpic devletini sosyal adalet üstüne değil de *bilgi düşüncesi* üstüne kuran Francis Bacon, ‘bilmek egemen olmaktadır’ (Gökberk, 1985, 215) “bilgi güçtür” diyor. Ne Platon gibi kavramları irdeleme, devlet kurma konusunda kafa yoran ne de F. Bacon gibi daha önce söylenenler üstüne kılı kırk yarararak yeni düşünceler geliştiren ve onlar gibi okur yazar olmayan Kızılderili Şaman Don Juan da “bilgi erkter. Ona ilişkin konuşmak için bile yeterli erki ancak uzun bi(r) sürede toplayabilir insan.” (Castaneda, 2000, 186) diyor. Shera, biraz daha ileri giderek insan yaşamı için gerekli dört öge hava, su, güneş, besin’e bir beşinci ögeyi ekliyor: Bilgi. (Shera,1966,12) Shera’ya göre bilgi yaşamsal bir ögedir. Havasız kalan, susuz kalan, güneşsiz kalan, besinsiz kalan kişinin yaşamsal sorunu, bilgisiz kalan kişi için de geçerlidir.

İlkellerin, günümüz bilimsel sınıflamalarıyla karşılaştırılabilen sınıflama yaklaşımları, kaçınılmaz olarak, bilgilerinin sağlamlığını ortaya koymaktadır. Tarih öncesi dönem bilgisi de, başka bir söyleyişle, “İlkel insan[ın bilgisi de] her şeyden önce pratik nedenlerden ötürü doğa süreçlerini denetimi altına almaya çalışır, bunu da doğrudan doğruya ayinler ve büyü aracılığıyla yapar...”(Malinowski;2000,9) “Her ilkel topluluğun deneyimde temellenen ve mantıkla biçimlendirilmiş önemli bir bilgi dağarcığı vardır.” (Malinowski; 2000:18).

“Bilgiyi ve geleneği aktaranların sayısı son derece sınırlıdır. Dolayısıyla, bilinene ve etkili biçimde yürütülene olan bağlılık da en yüksek dereceye çıkmak zorundadır.” (Malinowski;1992,129). Bilgi, doğal olarak öncelikle günlük gereksinimlere bağlı olarak geliyordu. Ancak bu gereksinim ilkelleri araştırmacı bir yola da yönlendiriyordu. Örneğin manok adlı siyanür dediğimiz zehirli içeren bitki; Orta Amerika yerlileri tarafından, yumrularını rendeleme, sıkma ve ısıtma yoluyla zehirden arındırarak un, ekmek, nişasta, çamaşır kolası gibi temel besin maddesine dönüştürülüyordu (Ronan;2003,10). Bütün bu

işlemler, Bıçak'ın(2004) deyimiyle “ilkel” kavramını hak etmeyen, “**efsane temelli kültürler**”in bilgiyi kullanma becerisini yansıtmaması açısından önemlidir.

Sonuç

Kütüphane kavramının ilk maddesi/archesi araştırılırken dayanak olarak seçilen *yazı*, o günün *bilgi*'sini saptayan bir araçtır. Bilgi ise yazı öncesi dönemlerde oluşmaya ve kullanılmaya başlanmış, insan varoluşunun en temel dayanağı olan büyü ile özdeşleşmiştir.

Tarih öncesi, efsane temelli kültürlerde bilgi, ilkin doğal gereksinimlere dayalı önplana çıksa da, zamanla yaşamın bir parçası olmuş; bilgiyi elde etme, bilgiyi kullanma yönünde girişimler genellikle büyücüler kanalıyla yürütülmüştür. Günümüzün efsane temelli toplumlarında (ilkel/vahşi toplumlar) da bu durum değişmemiştir.

Toplumların önde gelenlerinden büyücü hekimler bilgi sahibi olan kişilerdir. Bilgiyi onlar dener, sınar, oluşturur ve topluluklarına sunarlar. Oluşturulan bilgi, büyücü hekim tarafından topluluklarında belirlenen bir kişiye belirli bir süreçte aktarılır. Büyücü hekimin ölümü ardından kazandığı (aktarılan) bilgi nedeniyle topluluk içinde öndeki yerini belirler. Bilginin gücü toplumlarda ilk kez büyücüler kanalıyla yansıtılmış; sunumları oyun, kendinden geçme, titreme, karnından ses çıkarma gibi değişik beden devinimlerini içermiştir.

Günlük yaşama bağlı olarak üretilen ve geliştirilen bilgi, zamanla, kullanılmayan bitki ve hayvan gibi canlıları da içerecek biçimde sınıflandırılır duruma gelmiştir. Bu durum da bize efsane temelli toplumların kavramlara bağlı, soyutlama düşüncelerinin ne denli gelişmiş, ne denli yüksek olduğunu göstermektedir.

Yazı öncesi dönemde “büyü”nün “bilgi” ile özdeşleşmesi, yazının bulgulanmasıyla da büyü'nün yerini din'in alması ve yazılı belgelerin ‘insan eylemi, duygu ve düşüncesini de içermesi’; kütüphanenin tözü bilgi'dir, varsayımını pekiştirmektedir.

Kaynakça

And, Metin,(1974) **Oyun ve büyü : Türk kültüründe oyun kavramı**. İstanbul: İş Bankası Kültür yayınları.

Bıçak, Ayhan (2004) **Tarih düşüncesi I: Tarih düşüncesinin oluşumu**. İstanbul: Dergah yayınları.

- Braidwood, Robert J. (1995) **Tarih öncesi insan**. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Castaneda, Carlos (2000) **Ixtlan yolculuğu: Yaqui Kızılderili büyücüsü Don Juan'ın yeni öğretileri**, 3.bs. çev. Nevzat Erkmen. İstanbul: Söz Yayın.
- Day, Robert A (2004) **Bilimsel makale nasıl yazılır, nasıl yayımlanır?** 9.bs. Çev.Güler Aşkar Altay. Ankara: Tubitak.
- Gökberk, Macit (1985) **Felsefe tarihi**. 5.bs. İstanbul: Remzi.
- Kongar, Emre (1982) **Kültür üzerine**. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Kranz, Walter (1994) **Antik felsefe**, çev. Suat Baydur. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Levi-Strauss, Claude (984) **Yaban düşüncesi**, çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları,
- Malinowski, Bronislaw, (1992) **Bilimsel bir kültür teorisi**, çev. Saadet Özkal. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Malinowski, Bronislaw,(2000) **Büyü, bilim ve din**, çev. Saadet Özkal. 2.bs. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.,
- Platon (1999) **Mektuplar**,çev. İrfan Şahinbaş. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi
- Ronan, Colin A.(2003), **Bilim tarihi : dünya kültürlerinde bilimin tarihi ve gelişmesi**, çev. Ekmeleddin İhsanoğlu, Feza Günergun. Ankara: Tübitak.
- Shera, Jesse H. (1966), “**Libraries and the organization knowledge**” London: Crasby Lackwood,.

Summary

The study is based on finding an answer to the question “what is the primal substance of the library?” The objective is to discuss the question of what the unchanging principal material of the library which appeared upon discovery of script five thousand years ago.

The assumption that the principal material of the library is knowledge was studied for prehistoric periods based on research by anthropologists.

The library is not a gift offered to mankind neither by nature nor by holy books. Man has created the library. Man's powerlessness against nature has motivated him into the effort of developing the knowledge he has acquired on maintaining his life and his daily chores. Knowledge has made it necessary for man to understand his own actions alongside of the external world ; this attitude has given rise to magic and man has used magic and knowledge in the same sense. Magic = Knowledge ; Magician = Wise man who knows equalities have been formed.

Societies based on legends have formed a lifestyle based on knowledge. It is observed that they named and classified not only the plants and animals they used in their daily lives but also those they did not use but existed in their surroundings. The effort for classifying knowledge like a scientist, philosopher or a librarian reflects the fact that legend based societies were good observers, were capable of creating concepts and were open to innovations.

Knowledge, as the principal material of the library, which has remained unchanged until the present starting with first specimens, has been one of the most basic and natural needs of human life even before libraries were founded. Generation of knowledge and use of knowledge of prehistoric man display similarities to current practices in the fields of science and libraries.